

A stylized world map composed of a grid of grey dots, with several dots highlighted in red to represent specific countries or regions.

Mitul „turismului social”

Migrația cetățenilor români
către Germania și alte state membre ale UE

MATTHIAS JOBELIUS | VICTORIA STOICIU

ianuarie 2014

- De ani buni, cetățeni români, totodată cetățeni ai UE, lucrează în Germania pe posturi ce necesită studii superioare, dar și ca muncitori calificați sau în curs de calificare, lucrători pe cont propriu și muncitori sezonieri, beneficiind astfel de libera circulație a forței de muncă. De la 1 ianuarie 2014 pot munci în Germania, fără vreo îngrădire, și cetățeni români ce nu dețin vreo calificare profesională atestată.
- Italia și Spania sunt, de departe, țările de destinație cele mai importante pentru emigranții români. Aceste state absorb împreună anual între 60 și 80 de procente din numărul total al emigranților români. La mare distanță urmează Germania, aflată pe locul trei, devenind pentru români în ultima vreme însă mai atrăgătoare ca țară de imigrație.
- În Germania, cetățenii români sunt bine integrați pe piața muncii. În plus, românii se numără printre grupurile de migranți cu calificări profesionale. Prin comparație, numărul românilor din Germania ce solicită asistență socială este redus.
- În unele regiuni și sectoare economice, situația românilor pe piața muncii din Germania diferă de media la nivel federal. Problemele apar în mod concentrat în acele zone și ramuri economice, iar imigranții români din aceste zone problematice se confruntă cu situații de muncă precare. Sprijinirea comunităților locale afectate și luarea unor măsuri împotriva condițiilor nedemne de muncă și de viață pentru migranți sunt cele mai importante domenii de acțiune.

Dezbateri controversate în Germania

Într-o țară precum Germania, n-ar trebui să mire pe nimeni constatarea că diferențele regionale de bunăstare – mai cu seamă în interiorul unei piețe comune – stimulează migrația. Toate statisticile despre migrarea populației autohtone între landurile est- și vest-germane după reunificare ilustrează acest principiu. În mod similar, ne putem aștepta ca diferențele de nivel de trai din interiorul UE să atragă după sine mișcări de populație, de pildă din România către Germania. De ani buni, cetățeni români, totodată cetățeni ai UE, lucrează în Germania pe posturi ce necesită studii superioare, dar și ca muncitori calificați sau în curs de calificare, lucrători pe cont propriu și muncitori sezonieri, beneficiind astfel de libera circulație a forței de lucru. De la 1 ianuarie 2014 pot munci în Germania, fără vreo îngrădire, și cetățeni români ce nu dețin vreo calificare profesională atestată.

Cu luni bune înaintea acestui termen, în Germania s-au purtat dezbateri aprinse despre imigranții români și bulgari. Asociația Comunităților Urbane din Germania, precum și mulți politicieni locali și înalți funcționari publici au atras atenția asupra problemelor pe care sporirea numărului de imigranți proveniți din România și Bulgaria le-ar provoca. S-a adus argumentul că, mai cu seamă în ce privește școlarizarea obligatorie a copiilor, cursurile de limba germană, verificarea îndreptăririi de a beneficia de ajutoare sociale, cazarea, serviciile de sănătate și în genere cheltuielile de subsistență, comunitățile locale ar fi depășite de situație, din punct de vedere financiar și administrativ.

Nu a durat mult și îngrijorarea unor comunități locale a fost speculată politic. „Cine înșală [statul] zboară [din Germania]”, s-a putut citi într-un proiect de rezoluție adoptat în cadrul reuniunii interne cu ușile închise a CSU din ianuarie 2014. Accesul „migranților mânați de sărăcie” la prestații sociale ar trebui restricționat, „turismul social” nu ar trebui să

existe, s-a auzit din rândul grupului parlamentar al Uniunii. Reacțiile la aceste demersuri au fost în mare parte critice: presa a oglindit manifestările de acest fel amintind de tradiția deloc onorabilă a forțelor politice conservatoare în lansarea unor sloganuri electorale cu tentă populistă de dreapta („Mai bine copii decât imigranți din India¹”), ba chiar a atras atenția asupra proximității retorice cu sloganuri neo-naziste (NPD: „Bani pentru bunica, nu pentru sinti² și romi”). Dezaprobarea a venit nu doar din partea partenerului de coaliție (SPD) și a partidelor de opoziție, ci și din partea cercetătorilor pieței muncii și a asociațiilor patronale; aceștia au menționat impulsurile economice pozitive pe care migrația le-a adus Germaniei.

În ansamblu, dezbateră recentă din Germania cu privire la imigrația provenită din România și Bulgaria arată cât de importantă este o percepere diferențiată a realității. Pornind de la acest tablou de fundal, în cele ce urmează prezentăm cele mai importante caracteristici ale migrației dinspre România către Germania și alte state ale UE.

Tranziția în România: cele trei faze ale emigrării

Plecarea forței de muncă în străinătate este o caracteristică a procesului de tranziție din România de după căderea comunismului. După diverse estimări, din 1989 încoace, între 10% și 18% din populația totală a părăsit țara.

Într-o primă fază a migrației, în perioada 1990-1995, au emigrat aparținători ai minorităților germană și maghiară, precum și muncitori români în țările gazdă. În timp ce migrația etnicilor germani (sași transilvăneni, șvabi bănățeni) și maghiari a fost definitivă, românii munceau pe perioade limitate în străinătate, cel mai adesea în domeniul construcțiilor, fără a lua cu sine și membrii familiei. Cele mai importante țări de destinație au fost în această

1. În original: „Kinder statt Inder” (literal: „copii, în loc de hinduși”). Sloganul este atribuit lui Jürgen Rüttgers, politician din rândurile CDU. În martie 2000, în timpul campaniei electorale pentru alegerile locale din Renania de Nord – Westfalia, Rüttgers, la vremea respectivă președinte al filialei regionale a CDU și ținând funcția de prim-ministru al landului, a acordat un interviu în care se opunea inițiativei cancelarului social-democrat Schröder de a se acorda așa-numite green cards (permise de muncă) unor informaticieni proveniți din India, pentru a compensa numărul insuficient de specialiști în domeniu.

2. Subgrup al etniei romilor, prezent în Germania, Franța și nordul Italiei încă din Evul Mediu, vorbind dialecte distincte de cele ale romilor est-europeni, de care cel mai adesea se și distanțează. Etimologia etnonimului este incertă. Astăzi, etnia sinti este recunoscută în Germania ca minoritate națională autohtonă, alături de grupurile etnice ale danezilor, frizonilor și sorabilor. (n.tr.)

perioadă Israelul și Turcia (cf. Sandu et al., 2006, Ban, 2009).

Ca urmare a prelungirii situației economice proaste a României, în anii ce au urmat, din ce în ce mai mulți titulari ai populației majoritare au părăsit țara. Profilul emigranților s-a diversificat, fluxurile migrației s-au diferențiat. În această a doua fază a migrației, s-a făcut simțită o orientare mai marcată către Occident: Italia și Spania au devenit țări de destinație mult mai importante.

Odată cu ridicarea obligativității vizelor pentru accesul românilor în spațiul Schengen, la 1 ianuarie 2002, a început cea de-a treia fază a migrației, ce continuă și astăzi. Începând cu acest an, numărul emigranților români în UE a crescut substanțial. În anul 2002, cel puțin 300.000 de români lucrau în țările UE. La scurtă vreme înainte de aderarea României la UE în anul 2007, cifra se ridica deja la 1,3 milioane. După aderarea la UE în anul 2007, cifrele au crescut în continuare. OECD estimează că în anul 2011 cca. 3,5 milioane de români munciau în străinătate (OECD 2013a), ceea ce ar reprezenta 18,5 procente din populația totală a României. Dintre noile state membre ale UE (EU-8 și EU-2³), România și Polonia, luate împreună, sunt țările de origine ale celor mai mulți imigranți în cele 15 țări cu statut de membru vechi al UE (EU-15⁴) (Kahanec 2012:12).

Motive pentru emigrare: locuri de muncă mai bune, venituri mai mari

Cei mai mulți dintre românii care pleacă în străinătate o fac în căutarea unor posibilități mai bune de muncă și în perspectiva creșterii veniturilor (Rolfe et al., 2013, Stănculescu/Stoiciu, 2012). Acest aspect se explică prin salariile mici și perspectivele insuficiente pe piața muncii din România.

După prăbușirea comunismului, volumul forței de muncă având o ocupație cu forme legale s-a înjumătățit (de la 8 la cca. 4 milioane de cetățeni cu loc

de muncă); aproximativ 3,5 milioane de locuri de muncă au dispărut pe termen lung, mai cu seamă în industrie. Aceste evoluții au dus la formarea unui însemnat sector economic informal, în care oamenii lucrează de regulă în condiții precare, fără contracte de muncă și fără asigurări sociale. Această economie subterană reprezintă în România aproape 30% din PIB și produce aproximativ 40 de miliarde de euro. În ce privește ponderea sectorului informal, raportat la PIB, România și Croația au, după Bulgaria, sistemele economice subterane de cele mai mari proporții din întreaga UE (AT Kearney 2013).

Și în alte privințe economia României este tipică unei țări aflate în tranziție. Domeniul agriculturii este marcat de o economie neproductivă, de subzistență. Aproximativ 30% din populația activă lucrează în acest domeniu. Chiar și așa, doar o parte insignifiantă desfășoară o activitate salarizată. Majoritatea covârșitoare lucrează în mici gospodării agricole de familie. Suprafața medie a unui astfel de teren agricol este de 2,3 hectare (în Germania: 58 de hectare). În unele regiuni rurale infrastructura este deficitară și încă nu s-a reușit branșarea tuturor gospodăriilor la rețeaua de curent electric.

Structura economică și ocupațională defectuoasă se răsfrânge și asupra nivelului veniturilor. După aproape 25 de ani de tranziție, salariul lunar mediu în România nu depășește suma brută de 2278 de RON, echivalentul a 506 EURO (în Germania: 3391 de Euro)⁵.

Se apreciază că cca. 70% dintre angajați câștigă sub salariul mediu. Aproximativ 900.000 de persoane câștigă salariul minim pe economie, aflat în jurul sumei de 200 de Euro lunar brut (900 RON). Profesorii care predau în ciclurile primare sunt remunerați cu cca. 250 de Euro net pe lună, ceea ce înseamnă mai puțin de 10% din cât câștigă omologii lor germani⁶.

Nivelul scăzut al salariilor este unul din motivele pentru care România, împreună cu Bulgaria, e prezintă cel mai mare risc de sărăcie în UE.

3. EU-8 cuprinde țările est-europene care au aderat la UE în 2004: Cehia, Letonia, Estonia, Lituania, Slovacia, Slovenia, Ungaria, Polonia. EU-2 reprezintă țările care au aderat în 2007: România și Bulgaria. (n.a.)

4. Prin EU-15 este desemnat grupul statelor membre ce făceau parte din UE încă dinaintea celor două valuri de extindere din 2004 și 2007. (n.a.)

5. Surse: Banca Națională a României, Statistisches Bundesamt (Oficiul Federal de Statistică al Germaniei). (n.a.)

6. Un exemplu: profesor la ciclul primar, landul Renania de Nord - Westfalia, categoria de salarizare A12, treapta 4, clasa de impozitare 1, salariu 2612,23 Euro. (n.a.)

După calculele Oficiului European de Statistică, 42% dintre români trăiesc sub amenințarea sărăciei sau a excluziunii sociale. În cadrul Eurobarometru-lui, 58% dintre românii chestionați și-au descris situația financiară drept precară (media în UE: 35%).

Sistemele de protecție socială nu pot contrabalansa această situație. Sistemul public de sănătate, de exemplu, este subfinanțat, inefficient și totodată marcat de corupție. Dintre toate statele UE, România are cele mai mici cheltuieli bugetare în sistemul public de sănătate, se află pe penultimul loc la speranța de viață și tot aici se consemnează cea mai înaltă rată a mortalității infantile.

Toate aceste condiții sociale și economice precare, în comparație cu media europeană, duc la plecarea multor români în străinătate, în căutarea unor perspective ocupaționale mai bune și a unor venituri mai mari. În acest sens, motivația este aceeași pentru oamenii cu calificări reduse și cei cu

studii superioare, pentru cei cu salarii scăzute și cei cu venituri mai bune. Prin urmare, românii care își părăsesc țara nu sunt „emigranți mânați de sărăcie”, ci persoane care, pe bună dreptate, se simt îndreptățite să considere că, în condiții economice și sociale mai bune, își pot pune mai bine în valoare capacitățile și calificările. În acest sens, acești oameni fac uz de dreptul lor, ca cetățeni ai UE, de a se stabili și a munci în altă țară a UE.

**Italia și Spania – cele mai importante țări de destinație;
Germania devine mai atrăgătoare**

Din anul 2001, Italia și Spania sunt de departe cele mai importante țări de destinație pentru emigranții români. Împreună, cele două țări absorb anual între 60 și 80 de procente din totalul de emigranți români.

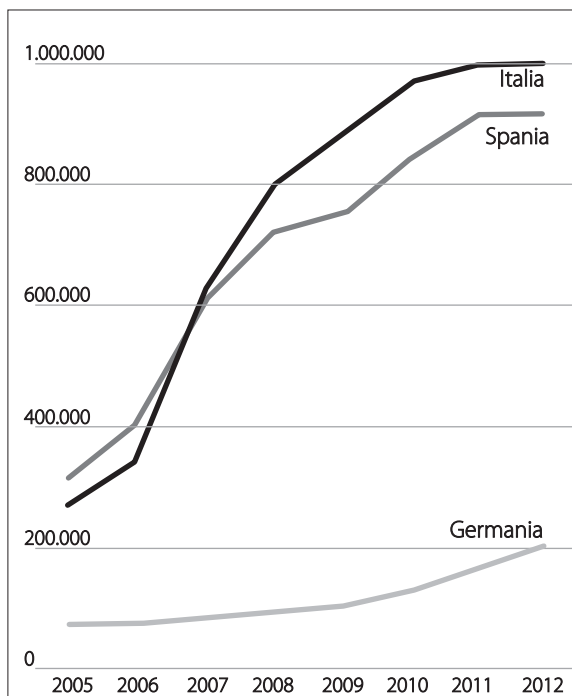
Tabelul 1: numărul de cetățeni români în țările de destinație cele mai importante – Spania, Italia și Germania

Anul	Spania	Italia	Germania
2005	317.336	270.845	73.043
2006	401.159	342.200	73.353
2007	603.889	625.278	84.584
2008	718.844	796.477	94.326
2009	751.688	887.763	104.980
2010	840.682	968.576	126.536
2011	912.526	997.000	159.222
2012	918.133	1.000.000	205.026
2013	(iunie) 925.140	-	(oct.) 262.047

Surse: pentru Spania, 2002-2006: Instituto Nacional de Estadísticas, www.ine.es, 2007-2013: Ministerio de Empleo y Seguridad Social, <http://extranjeros.empleo.gob.es>; Italia: Dossier Immigrazione, www.caritas.it; Germania: Statistisches Bundesamt, Bundesministerium für Arbeit und Soziales.

Gradul înalt de atractivitate a acestor țări este dat de înrudirea lingvistică, precum și de rețelele și comunitățile mari ale diasporei românești, deja existente aici. Germania se află într-adevăr pe locul trei în topul preferințelor emigranților români, însă la o distanță apreciabilă în urma Spaniei și Italiei, după cum arată tabelul 1.

Tabelul și diagrama alăturată ilustrează totodată faptul că Germania devine mai atrăgătoare ca țară

de imigrație pentru cetățenii români. Numărul românilor trăitori în Germania s-a dublat din 2010 încoace; în octombrie 2013, cifra totală se ridică la 262.047 de persoane. În statisticile germane nu se consemnează câte dintre acestea fac parte din minoritatea romilor.

Calificări și ocupații ale imigranților români

Statisticile românești cu privire la emigrare și profilul emigranților sunt lacunare în comparație cu statisticile în materie de emigrare ale țărilor de destinație. Întrucât în acestea din urmă nu găsim decât date cu privire la profilul imigranților români în țara respectivă, nu este ușor să creionezi un profil general al emigrantului român. Totuși, se pot face câteva aserțiuni generale:

După datele furnizate de Comisia Europeană, în ultimii ani 52% dintre imigranții din interiorul UE proveniți din UE-2 aveau un nivel mediu de calificare, iar 34% un nivel scăzut de calificare. Cota de emigrare din țara de origine, în rândurile celor cu studii superioare, este estimată ca fiind de 14% printre imigranții proveniți din EU-2. Datele provenite din recensământul populației României din 2011 și cele furnizate de ANOFM sugerează o pondere asemănătoare.

În Germania, cetățenii români se numără printre grupurile calificate și bine integrate de imigranți. Este adevărat că nivelul de calificare al imigranților proveniți din țările EU-2 este ceva mai scăzut decât cel al imigranților proveniți din țările EU-8, dar este în același timp mai ridicat decât nivelul de calificare al cetățenilor proveniți din țările sudul Europei, care se stabilesc în Germania (DIW 2013:13). Ce-i drept, potrivit Institutului German pentru Cercetare Economică (DIW), nivelul de calificare al imigranților proveniți din țările EU-2 s-a înrăutățit în ultimii ani.

În timp ce dintre românii și bulgarii veniți în Germania înainte de 2007 doar 36% nu aveau o calificare profesională, în rândurile celor veniți începând cu 2007 acest procent se ridică la 46% (ibid.) 33% dintre cei din urmă amintiți dispun de o calificare, 21% sunt absolvenți de studii superioare (ibid. și IAB 2013a). După vârstă, cel mai bine reprezentat este grupul celor cu vârste între 25 și 35 de ani (vârsta medie: 33 de ani), iar durata medie de ședere în Germania a aceleiași categorii este de 5-6 ani (Oficiul Federal de Statistică, data: 31.12.2012).

Românii și bulgarii în căutare de lucru în țările UE muncesc preponderent în domeniul construcțiilor (21,2%), în gospodării private și îngrijirea la

domiciliu (17,5%), precum și în domeniul hotelier și gastronomic (14,2%) (EC 2011). Dintre emigranți, 14% reușesc să obțină în străinătate un loc de muncă cu un nivel de calificare superior celui avut în țara de origine, 22% rămân la același nivel de calificare, tot 22% lucrează în țara de destinație pe posturi cu un nivel inferior de calificare, iar 36% nu avuseseră în România nicio ocupație. (Stănculescu/Stoiciu 2012).

Efectele migrației asupra României

La întrebarea ce efecte are migrația asupra țării de origine, în cazul României nu se poate da un răspuns neechivoc. În dezbateră publică din România, de regulă se pune accent pe efectele negative ale migrației. Cel mai adesea se vorbește despre un „brain drain”, iar rata mare a emigrării este văzută drept o dovadă a eșecului tranziției.

Cifrele cu privire la profilul de calificare a emigranților români, citate mai sus, nu permit deocamdată tragerea unei concluzii generalizatoare, după care ar exista un brain drain la nivelul întregii țări și cuprinzând toate sectoarele economiei. Chiar și rata șomajului printre absolvenții de studii superioare arată o diminuare a forței de lucru calificate, dar nu o lipsă a acesteia. Ridicându-se la 4,5%, ea este relativ mică și se află sub rata medie oficială a șomajului în general. Cu 7,3%, rata șomajului general rămâne și ea rezonabilă, acest aspect datorându-se parțial și emigrării constante. Mai degrabă se poate presupune că „exodul creierelor” din România este un fenomen limitat la anumite sectoare. Astfel, în sistemul de sănătate, plecarea medicilor este un subiect mult discutat (Tilea et al., 2013).

În mass media se spune că 20.000 până la 30.000 de medici ar fi părăsit țara în ultimii 25 de ani. Potrivit unei statistici publicate de săptămânalul DIE ZEIT, cei mai mulți medici străini care lucrează în Germania sunt români (ZEIT 2014). După datele OECD, în România, unui număr de 1000 de locuitori îi revine un număr de 2,4 de medici activi. Astfel, România se află în această statistică, împreună cu Slovenia, foarte puțin în urma Marii Britanii (2,7 medici la 1000 de locuitori) și înaintea Poloniei (2,2 medici), situându-se pe penultimul loc în Uniunea Europeană (media în UE: 3,4; în Germania: 3,7).

Totuși, aceeași statistică arată că numărul medicilor a crescut în România între anii 2000 și 2010 anual cu 2,1 procente, ceea ce ar contrazice teza unui *brain drain* dramatic.

Importante efecte economice le produc transferurile de bani efectuate de emigranții români către România. Potrivit BNR, aceste transferuri s-au ridicat, între anii 2005 și 2012, la suma totală de 36,2 de miliarde de euro, reprezentând cca. 3% din economia națională. Sumele transferate în țară au crescut permanent până în 2008, atingând un nivel maxim de 6,6 miliarde de euro, iar de atunci se află în scădere, în urma crizei economice din sudul Europei. În 2011, sumele transferate s-au ridicat la cifra de 3,7 miliarde de euro. Aceste transferuri de bani reprezintă o sursă importantă de venituri pentru multe familii de români. Studii pe această temă relevă că banii sunt folosiți în primul rând pentru acoperirea cheltuielilor curente și achitarea datoriilor, în timp ce aproximativ o cincime din destinatari utilizează acești bani și pentru investiții în educație. Scăderea volumului de transferuri începând cu 2008 arată însă și cât de volatile sunt aceste fluxuri de bani. Prin dependența sa de transferuri de bani din străinătate și de alte genuri de import de capital, economia României este extrem de expusă, mai ales atunci când economiile altor țări trec prin criză.

Integrare bună pe piața muncii din Germania

Cetățenii români, totodată cetățeni ai UE, pleacă de preferință în acele țări unde se pot aștepta să găsească de lucru sau unde au deja contacte personale, așadar nu în țările unde sistemele de protecție socială sunt mai dezvoltate. Aserțiunea că ar exista o corelație pozitivă între mișcările de migrație și nivelul înalt al ajutoarelor de șomaj din țara de destinație, așadar că s-ar desfășura un „turism spre sistemul german de protecție socială”, nu poate fi dovedită empiric, în cazul emigranților români. La fel de puțin se poate proba și teza similară cu privire la migrația internă pe întreg teritoriul UE (Giulietti et al. 2011).

În Germania, românii sunt bine integrați pe piața

7. Croația, cel mai recent stat membru al UE, nu este cuprinsă în aceste statistici. (n.a.)

muncii. În comparație cu media imigranților proveniți din alte state estice ale UE (Bulgaria, Cehia, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, Slovacia, Slovenia și Ungaria⁷), precum și față de cei proveniți din statele membre sud-europene (Grecia, Italia, Portugalia și Spania), românii au cea mai mare rată de ocupare a forței de lucru, ridicându-se la 60,2% (IAB 2013a). Rata șomajului printre românii din Germania, care atinge 5,3%, este sub media raportată la întreaga populație a Germaniei (6,7%) și mult sub media raportată la populația străină în general (14,7%)⁸.

În calitate lor de cetățeni ai UE, românii cu domiciliul în Germania au de principiu dreptul la alocație pentru copii și, dacă îndeplinesc anumite condiții și au lucrat anterior pe posturi unde li s-au oprit contribuțiile sociale din remunerare, au dreptul și la ajutor de șomaj de tip I (*Arbeitslosengeld I*) și la sprijin financiar reglementat de Codul Social (*SGB II – Hartz IV*). Sprijinul financiar de tip SGB II de regulă nu se acordă în primele trei luni după sosirea în Germania. La ora actuală este controversat din punct de vedere juridic în ce măsură cetățenii străini proveniți din UE, aflați în Germania în șomaj, sunt îndreptățiți să primească SGB II. În jurisprudența lor recentă, multe instanțe germane specializate în spețe sociale consideră excluderea cetățenilor UE de la sprijinul financiar de tip SGB II ca fiind o încălcare a dreptului european.

În comparație cu populația străină în ansamblu de pe teritoriul Germaniei, românii aflați în Germania nu solicită decât în proporție restrânsă ajutoare sociale. La ora actuală, 7,4% dintre români primesc sprijin financiar în conformitate cu reglementările SGB II. Această cifră este foarte puțin sub media națională a cetățenilor germani care beneficiază de ajutor social (7,5%) și în mod pronunțat sub media corespunzătoare populației străine în totalitate (16,2%) (IAB 2013a). Pondere cetățenilor români la totalitatea beneficiarilor de ajutoare sociale de tip SGB II atinge în iulie 2013 un procent de 0,3% (BMAS, 2013:8).

Probleme concentrate în anumite zone geografice

Cifrele citate mai sus cu privire la integrarea reușită a

8. Surse: rata șomajului români/total străini: IAB 2013a; data calculului: 30.06.2013. Rata șomajului la totalul populației: Agenția Federală a Muncii, decembrie 2013. (n.a.)

cetățenilor români pe piața muncii din Germania par a fi în contradicție cu problemele pe care le raportează de câteva luni unele localități germane, atunci când e vorba de imigrația provenită din România și Bulgaria (de exemplu Congresul Orașelor din Germania în 2013, ASMK, 2013). Cifrele furnizate de Institutul German pentru Studierea Pieței Muncii și a Profesiilor (IAB) arată că situația românilor pe piața muncii diferă de media la nivel federal în anumite localități marcate de o infrastructură slabă. Astfel, rata șomajului printre români se ridică în Duisburg la 18,7%, în Berlin la 21,6%, iar în Dortmund la 19,3% (IAB 2013b). Chiar și aceste cifre nu sunt însă alarmante, câtă vreme ele se află vizibil sub rata medie a șomajului printre străinii trăitori în aceste trei orașe; cifrele arată totuși faptul că în aceste regiuni integrarea pe piața muncii reușește mai puțin bine decât media în toată Germania.

Economia subterană și încălcarea drepturilor lucrătorilor români în Germania

Probleme precum munca la negru, spații mizerabile de cazare și condiții nedemne sau chiar exploatare de muncă apar în localitățile descrise mai sus în mod mai frecvent. Dar și în regiuni ale Germaniei bine dezvoltate din punct de vedere economic există cazuri de încălcare a drepturilor lucrătorilor români și a celor ale altor imigranți. Mai cu seamă acei lucrători care au muncit încă din România în zona gri a economiei nu sunt conștienți de drepturile pe care le au în țările de destinație. În astfel de cazuri, adesea nu se clarifică de la bun început dacă există contracte de muncă și sub ce formă sunt acestea, precum și cum pot beneficia de asigurări sociale, de standarde reglementate de lucru și de drepturi la locul de muncă. Atunci când lucrătorii români încap pe mâna unor intermediari, subcontractanți, firme care lucrează cu agenți de muncă temporară sau chiar patroni care vor în mod deliberat să ocolească standardele de lucru, drepturile lucrătorilor români sunt adesea eludate. Când, în țările de destinație, piețele de muncă sunt dereglementate, există forță de lucru adusă din străinătate prin intermediul agenților de muncă temporară, condiții atipice de ocupare a forței de muncă (contracte de antrepriză, subcontractare etc.), mecanisme netransparente sau chiar ilegale de mijlocire a locurilor și forței de muncă, mergând până la traficul de ființe umane, problemele se

agradează (Lorenz 2010, DGB 2012). În astfel de condiții, apar rapid situații în care cetățenii români, totodată cetățeni ai UE, ajung să lucreze în condiții nedemne de ființa umană și să fie exploatați, chiar și pe piața legală a muncii. Granițele între ilegalitate, zona nereglementată și zona legală a circuitului economic sunt volatile în asemenea situații. În acest context, presa germană semnaleză adesea exemple din industria prelucrătoare de carne. Dar și în alte domenii de activitate în care românii sunt bine reprezentați statistic, de exemplu în construcții sau în gastronomie, apar astfel de probleme.

Numărul românilor ce lucrează în condiții ilegale sau de exploatare în țările de destinație nu poate fi determinată. Însă faptul că și în Germania există angajarea în condiții exploatare și ilegale a unor emigranți din țările Europei Centrale și de Răsărit este între timp un aspect probat cu documente (DGB 2012). Cunoscut este și faptul că în cele trei țări de destinație cele mai importante pentru emigranții români există o economie subterană pronunțată: în Germania este estimată la 13 procente, în Italia 21 de procente, iar în Spania 19 procente din PIB (AT Kearney 2013). Într-un sondaj efectuat în România printre emigranți întorși din diverse țări ale UE, 58% dintre respondenți au declarat că au lucrat în condiții reglementate și au dispus de un titlu legal de ședere. La ceilalți, titlul de ședere și/sau condițiile de lucru au fost în totalitate sau parțial nereglementate sau nelegale (Stănculescu/Stoiciu 2012).

Îngrădirea libertății de circulație a forței de muncă ar fi eronată

Acolo unde apar probleme în mod concentrat, capacitățile comunităților locale și ale autorităților de reglementare își pot atinge rapid limitele. Alături de ajutorul acordat autorităților locale, încetarea condițiilor de viață și de muncă exploatare și nedemne este cel mai important domeniu în care trebuie acționat. Între timp au fost identificate numeroase propuneri de soluționare, de exemplu instituirea unor cerințe juridice în ce privește integrarea imigranților, instrumente diverse pentru limitarea condițiilor de lucru precare și mai bună implementare a standardelor de muncă, crearea unui centru de competență la nivel federal, în

vederea clarificării chestiunii dacă cetățenii EU-2 au dreptul la servicii de sănătate, sprijinirea financiară a cursurilor de limbă și a asistenței sociale etc. (pentru detalii, a se vedea ASMK 2013, DGB 2012).

Ar fi însă eronat să se dea curs solicitării de a îngredi libertatea de circulație a forței de lucru. O astfel de măsură ar fi nu doar retrogradă din punct de vedere al politicii europene și economic, dar nici nu ar îmbunătăți situația dificilă în care se află anumite comunități locale. Dimpotrivă: îngredirea accesului emigranților români la piața muncii sau la sistemele de protecție socială nu ar avea decât un efect minim asupra preferințelor acestora în ce privește țările de destinație și ar duce mai degrabă la extinderea lucrului în condiții informale, nicidecum la diminuarea migrației.

Concluzii

Ca de atâtea ori când în Germania se vorbește despre „abuzarea de sistemul de protecție socială”, despre „migrație provocată de sărăcie” sau despre „turism social”, faptele vorbesc o altă limbă. Expunerea de față a arătat că cetățenii români trăitori în Germania fac parte din grupurile de migranți relativ bine calificate și integrate. Când se vorbește despre abuz, acesta se poate constata deocamdată dintr-o singură direcție: acolo unde unele forțe politice din Germania se folosesc de problemele comunităților și imigranților, pentru a câștiga teren politic pe termen scurt.

Bibliografie

- ASMK (2013): Abschlussbericht der Bund-Länder-Arbeitsgemeinschaft »Armutswanderung aus Osteuropa« [*Raportul final al grupului de lucru federație-landuri pe tema „Migrația din Europa de Est provocată de sărăcie”*]. Freie und Hansestadt Hamburg [Orașul Liber-Hanseatic Hamburg]. Apărut în: Ergebnisprotokoll der 90. Arbeits- und Sozialministerkonferenz am 27./28. November 2013 in Magdeburg [*Proces-verbal al celei de-a 90-a conferințe a miniștrilor muncii și protecției sociale din Germania, desfășurată în 27/28 noiembrie 2013 la Magdeburg*]. P. 140-188.
- AT Kearney (2013): The Shadow Economy in Europe 2013. [*Economia subterană în Europa în 2013*] AT Kearney Korea.
- Ban, Cornel (2012): Economic Transnationalism and its Ambiguities: The Case of Romanian Migration to Italy [*Aspecte economice transnaționale și ambiguitățile lor: Cazul migrației românești spre Italia*]. International Migration. Volume 50. Issue 6, pages 129–149, December 2012.
- BMAS (2013): Antwort auf die Kleine Anfrage der Abgeordneten Ulla Jelpke u.a. und der Fraktion DIE LINKE betreffend »Soziale Rechte bulgarischer und rumänischer EU-Bürgerinnen und Bürger in Deutschland« [*Răspuns la moțiunea simplă, depusă de Ulla Jelpke și alți deputați din grupul parlamentar al formațiunii DIE LINKE, cu privire la „Drepturile sociale ale cetățenilor și cetățenilor bulgari și români în Germania”*]. BT-Drs 18/73. Bundesministerium für Arbeit und Soziales [Ministerul Federal al Muncii și Protecției Sociale], Berlin, 19 decembrie 2013.
- Deutscher Städtetag [Congresul Comunităților Urbane din Germania] (2013): Positionspapier des Deutschen Städtetages zu den Fragen der Zuwanderung aus Rumänien und Bulgarien [*Poziția exprimată de Congresul Comunităților Urbane din Germania cu privire la chestiuni ce țin de imigrația provenită din România și Bulgaria*], Berlin, 22.01.2013.
- DGB (2012): Grenzenlos faire Mobilität? Zur Situation von mobilen Beschäftigten aus den mittel- und osteuropäischen Staaten. Projekt Faire Mobilität des DGB-Bundesvorstands [*Mobilitate justă fără limite? Asupra situației forței de muncă mobile provenite din țările Europei Centrale și de Răsărit. Proiectul „Mobilitatea justă”, propus de conducerea Federației Sindicatelor Germane – DGB*]. Berlin. Septembrie 2012.
- European Commission (2012): Report of the Commission to the Council on the Functioning of Transitional Arrangements on the Free Movement of Workers from Bulgaria and Romania [*Comisia Europeană (2012): Raportul Comisiei către Consiliu privind funcționarea unor acorduri tranzitorii în libera circulație a forței de muncă din Bulgaria și România*]. 11.11.2011. Brussels.
- Giulietti, Corrado / Guzi, Martin / Kahaneč, Martin / Zimmermann, Klaus F. (2011): Unemployment Benefits and Immigration: Evidence from the EU [*Ajutorul de șomaj și imigrația*]. IZA Discussion Paper No 6075. Institut zur Zukunft der Arbeit. Bonn.
- IAB (2013a): Zuwanderung aus Bulgarien und Rumänien vor der Arbeitnehmerfreizügigkeit [Imigrația provenită din Bulgaria și România înaintea liberalizării pieței muncii]. Institut für Arbeitsmarkt- und Berufsforschung [*Institutul pentru Cercetarea Pieței Muncii și a Profesiiilor*]. 23 decembrie 2013.
- IAB (2013b): Zuwanderer aus Bulgarien und Rumänien. Arbeitsmigration oder Armutsmigration [Imigrații din Bulgaria și România. Migrație în căutare de muncă sau provocată de sărăcie?]. IAB – raport succint 16/2013. Institut für Arbeitsmarkt und Berufsforschung.
- DIW (2013): »Zuwanderung und Beschäftigung« [*Imigrația și ocuparea forței de muncă*]. DIW – raport săptămânal nr. 39 2013. Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung. Berlin.
- Kahaneč, Martin (2012): Labor Mobility in an Enlarged European Union [*Mobilitatea forței de muncă în Uniunea Europeană extinsă*]. IZA Discussion Paper No. 6485. Aprilie 2012. Institut Zukunft der Arbeit. Bonn.
- Lorenz, Frank (2010): Arbeitnehmerfreizügigkeit und Dienstleistungsfreiheit in der Europäischen Union: rechtliche Rahmenbedingungen und politischer Handlungsbedarf; Expertise im Auftrag des Gesprächskreises Migration und Integration der Friedrich-Ebert-Stiftung [*Libera circulație a forței de muncă și a serviciilor în Uniunea Europeană: condiții-cadru juridice și necesități de acțiune politică; expertiză solicitată de cercul de discuție „Migrație și integrare” al Fundației Friedrich Ebert*]. Bonn. Friedrich-Ebert-Stiftung.
- OECD (2013a): »Romania«. In: International Migration Outlook 2013. OECD Publishing. Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică. Paris.
- Rolfe, Heather / Fic, Tatiana / Lalani, Mumtaz / Roman, Monica / Prohaska, Maria / Doudeva, Liliana (2013): Potential Impacts on the UK of future migration from Bulgaria and Romania [*Impacturi posibile ale migrației din Bulgaria și România asupra Marii Britanii*]. National Institute of Economic and Social Research. London.
- Sandu, Dumitru et al. (2006): Locuirea temporară în străinătate. Migrația economică a românilor: 1990-2006. București. Noiembrie 2006.
- Stănculescu, Manuel Sofia / Stoiciu, Victoria (2012): Impactul crizei economice asupra migrației forței de muncă din România. Ed. Paideea. București.
- Tilea, Brîndușa / Vasile, Valentina / Tilea, Ioan (2013): Labour Force Mobility and Employment Crisis in Health Care Sector in Romania [*Mobilitatea forței de muncă și criza cadrelor în sistemul public de sănătate din România*]. Apărut în: Romanian Journal of Economics. Issue 1(45)/2013. S. 30-53.
- ZEIT (2014): Rumänische Einwanderer im weißen Kittel [*Imigrații români în halate albe*]. 8 ianuarie 2014. <http://www.zeit.de/wirtschaft/2014-01/infografik-aerzte-ausland>.

Despre autori

Matthias Jobelius este reprezentantul Fundației Friedrich Ebert în România și Republica Moldova.

Victoria Stoiciu este colaborator științific al Fundației Friedrich Ebert în România, având în centrul preocupărilor piața muncii și politicile sociale.

Contact

Friedrich-Ebert-Stiftung | Referat Mittel- und Osteuropa
Hiroshimastr. 28 | 10785 Berlin | Deutschland

Responsabil:
Dr. Reinhard Krumm, Director, Departamentul pentru Europa
Centrală și de Răsărit
Tel.: ++49-30-26935-7726 | Fax: ++49-30-26935-9250
<http://www.fes.de/international/moe>

Comenzi publicații:
info.moe@fes.de

Utilizarea comercială a produselor media publicate de
Fundația Friedrich Ebert (FES) nu este permisă fără acordul
scris al FES.

Punctele de vedere exprimate în această publicație nu sunt
în mod necesar identice cu poziția oficială a Fundației
Friedrich Ebert.